

Про деякі питання застосування
положень пункту 13 частини першої
статті 17 Закону України "Про
Національне антикорупційне бюро
України"

(Інформаційний лист Вищого
господарського суду України
від 27.03.2017 № 01-06/680/17)

У зв'язку з виникненням у судовій практиці питань, пов'язаних з правом Національного антикорупційного бюро України (далі – Національне бюро) на звернення до господарських судів з позовами про визнання недійсними угод, Вищий господарський суд України вважає за необхідне звернути увагу на таке.

1. За приписами частини першої статті 1 Закону України "Про Національне антикорупційне бюро України", який набрав чинності 25.01.2015, Національне бюро є державним правоохоронним органом, на який покладається попередження, виявлення, припинення, розслідування та розкриття корупційних правопорушень, віднесених до його підслідності, а також запобігання вчиненню нових.

Пунктом 13 частини першої статті 17 Закону України "Про Національне антикорупційне бюро України" Національному бюро та його працівникам для виконання покладених на них обов'язків, які визначені у статті 16 цього Закону, надається право за наявності підстав, передбачених законом, подавати до суду позови про визнання недійсними угод у порядку, встановленому законодавством України.

Відповідно до статті 2 Господарського процесуального кодексу України (далі – ГПК України) господарський суд порушує справи за позовними заявами, зокрема, державних та інших органів, які звертаються до господарського суду у випадках, передбачених законодавчими актами України.

Отже, у разі звернення Національного бюро з відповідними позовами про визнання угод недійсними, за умови, що такий спір пов'язаний зі здійсненням суб'єктами господарювання господарської діяльності, та з урахуванням дотримання суб'єктного складу сторін, визначеного статтями 1, 2, 21 ГПК України, такі спори підлягають розгляду господарськими судами.

2. Частиною другою статті 19 Конституції України встановлено, що органи державної влади та органи місцевого самоврядування, їх посадові особи зобов'язані діяти лише на підставі, в межах повноважень та у спосіб, що передбачені Конституцією та законами України.

З огляду на це суд має надати оцінку підставам, з яких подано позов Національним бюро, зокрема, шляхом дослідження причинно-наслідкового зв'язку між оспорюваною угодою і виконанням Національним бюро покладених

на нього завдань та (або) обов'язків, визначених Законом України "Про Національне антикорупційне бюро України".

Так, господарським судам слід враховувати, що такі позови можуть подаватися Національним бюро для попередження, виявлення, припинення, розслідування та розкриття кримінальних правопорушень, а також запобігання вчиненню нових за наслідками порушення відповідного кримінального провадження (з внесенням даних до Єдиного реєстру досудових розслідувань).

При цьому треба брати до уваги, що підслідність Національного бюро визначено частиною п'ятою статті 216 Кримінального процесуального кодексу України, згідно з якою детективи Національного бюро здійснюють досудове розслідування злочинів, передбачених статтями 191, 206², 209, 210, 211, 354 (стосовно працівників юридичних осіб публічного права), 364, 366¹, 368, 368², 369, 369², 410 Кримінального кодексу України.

Водночас згідно з абзацом третім пункту 3 частини п'ятої статті 216 Кримінального процесуального кодексу України детективи Національного бюро з метою попередження, виявлення, припинення та розкриття злочинів, які віднесені цією статтею до його підслідності, за рішенням Директора Національного бюро та за погодженням із прокурором Спеціалізованої антикорупційної прокуратури можуть також розслідувати злочини, які віднесені до підслідності слідчих інших органів.

Таким чином, Національне бюро як орган, що створений для захисту інтересів держави, має право на звернення до суду із зазначеними позовами з огляду на імперативні приписи Закону України "Про Національне антикорупційне бюро України" і на виконання покладених на нього завдань та (або) обов'язків.

3. Розглядаючи справи за позовами Національного бюро про визнання угод недійсними, суди мають досліджувати такі угоди в контексті статті 203 Цивільного кодексу України (далі – ЦК України), яка визначає загальні вимоги, додержання яких є необхідним для чинності правочину, частини третьої статті 228 ЦК України, статті 207 Господарського кодексу України (далі – ГК України) та інших норм чинного законодавства України, які містять підстави недійсності угод.

Отже, під час вирішення такого спору судам, зокрема, необхідно встановлювати такі обставини:

- наявність або відсутність підстав для визнання недійсною спірної угоди, передбачених нормами, на які посилається позивач, мотивуючи позовні вимоги;
- правові норми, які підлягають застосуванню до цих спірних правовідносин;
- відповідність або невідповідність змісту цієї угоди ЦК України та ГК України, іншим актам законодавства, інтересам суспільства, його моральним засадам.

При цьому суд повинен дослідити наявні у справі докази, з'ясувати обставини, на які сторони посилалися як на підставу своїх вимог і заперечень, підтверджених цими доказами. Відповідна правова позиція викладена у постанові Верховного Суду України від 04.11.2015 № 6-923цс15.

Оскільки позов Національного бюро спрямований на захист інтересів держави і суспільства, суд має встановити особу, якій завдано шкоду, протиправні наслідки оспорюваної угоди, а також вину у формі умислу.

Доказом вини, зокрема, може бути вирок суду, постановлений у кримінальній справі. Відповідна правова позиція викладена у постановках Верховного Суду України від 13.04.2016 № 6-1528цс15, від 06.07.2015 № 6-166цс15, а також у пункті 18 постанови Пленуму Верховного Суду України від 06.11.2009 № 9 "Про судову практику розгляду цивільних справ про визнання правочинів недійсними".

Водночас питання, чи мало місце протиправне діяння та чи вчинене воно відповідною особою, як і спрямованість умислу особи, може також доводитися іншими наявними в матеріалах справи доказами в їх сукупності з урахуванням вимог, визначених у розділі V ГПК України.

4. Правові наслідки недійсності правочинів передбачено статтями 216, 228 ЦК України, статтею 208 ГК України.

Порядок та підстави застосування правових наслідків у разі вчинення правочину з недодержанням його відповідності інтересам держави і суспільства, моральним засадам визначено частиною третьою статті 228 ЦК України та статтею 208 ГК України.

Голова Вищого
господарського суду України

Б.Львов